

Wat willen de Amsterdamse politieke partijen met de lokale democratie?

Door: Thijs Vos, onderzoeker verbonden aan Meer Democratie

Woensdag 21 maart 2018 zijn er gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam. Daarbij wordt niet enkel het lokale beleid voor de komende vier jaar bepaald, maar ook hoe de Amsterdamse democratie er in de toekomst uit zal zien. De nieuwe raad moet een besluit vellen over het volksinitiatief “Wij willen de burgemeester kiezen!”, mede-ingediend door Meer Democratie, dat een burgerraadpleging over de nieuwe burgemeester mogelijk wil maken. Daarnaast hebben partijen stelling genomen over diverse vormen van democratische vernieuwing: van buurtrechten tot gelote burgerjury’s en referenda.

Meer Democratie heeft een analyse gemaakt van de standpunten van politieke partijen over diverse vormen van democratische vernieuwing. Naast de partijen die in 2014 in de gemeenteraad gekozen zijn, worden in dit rapport ook partijen behandeld die redelijkerwijs een kans op een zetel lijken te hebben: BIJ1, DENK, Forum voor Democratie, de Piratenpartij en 50PLUS. Bestaande partijen zijn geordend naar zetelaantal en nieuwe partijen op alfabetische volgorde.

Op de eerste plaats is naar de volgende punten gekeken:

- **Gekozen burgemeester:** Meer Democratie heeft samen met prominente Amsterdam het volksinitiatief “Wij willen de burgemeester kiezen!” gelanceerd. Hierin wordt de gemeenteraad opgeroepen om een burgerraadpleging uit te schrijven om de opvolger van Eberhard van der Laan te kiezen.
- **Referenda:** Op dit moment zijn in Amsterdam het correctief referendum en volksinitiatief af in de gemeentelijke verordeningen opgenomen. Sommige partijen willen dit uitbreiden met een buurtreferendum of de aanvraag van een referendum vereenvoudigen.
- **Deeldemocratie:** Sinds dit jaar is er een nieuw bestuurlijk stelsel ingesteld in Amsterdam. Door het stadsbestuur benoemde bestuurders zijn in de plaats gekomen van direct gekozen bestuurscommissies. Er bestaan nog gekozen bewonerscommissies, maar zij hebben enkele een raadgevende functie. Sommige partijen willen democratie op stadsdeel of wijkniveau vergroten, anderen zijn tevreden met de huidige situatie of willen de stadsdelen geheel afschaffen.

- **Buurtrechten:** Het gaat hier om verankering van buurtrechten (*Right to bid, right to challenge, right to plan*) in de gemeentelijke verordeningen.
- **Buurtbudgetten:** Het beschikbaar bestellen van een vrij besteedbaar bedrag per buurt, waarbij buurtbewoners de uitgaven bepalen.
- **Loting:** Een aantal partijen wil loting gebruiken om raadgevende of besluitvormende organen – zoals burgertoppen of burgerjury's – samen te stellen.

Daarnaast wordt ook steeds stil gestaan bij de unieke punten van elke partij.

Let op: Meer Democratie geeft hiermee geen stemadvies. Meer Democratie is onafhankelijk van politieke partijen. Het oordeel laten we graag aan elke individuele kiezer.

Inhoudsopgave

Overzicht van partijstandpunten.....	4
D66	5
PvdA.....	5
VVD.....	6
SP.....	6
GroenLinks.....	6
Partij voor de Dieren	7
CDA.....	7
Partij voor de Ouderen.....	8
50plus	8
BIJ1	8
ChristenUnie.....	8
DENK.....	9
Forum voor Democratie	9
Piratenpartij.....	9

Overzicht van partijstandpunten

	Volksinitiatief "Kies de burgemeester!"	Referenda		Deeldemocratie	Buurtrechten			Buurtbudgetten	Loting (G1000, burgerfora)
		Stads-	Buurt-		Right to bid	Right to challenge	Right to plan		
D66									
PvdA									
VVD									
SP									
GL									
PvdD									
CDA									
PvdO									
50+									
Bij1									
CU									
DENK									
FvD									
Piraten									

Toelichting bij tabel:

Bovenstaande tabel geeft in het kort weer wat de standpunten van partijen zijn over de belangrijkste vormen van democratische vernieuwing. Voor details en context en unieke standpunten van partijen kunnen de paragrafen van de respectievelijke partijen geraadpleegd worden.

"Kies de burgemeester": Partijen die zich uitgesproken hebben voor het volksinitiatief óf die expliciet aangeven voor een burgerraadpleging annex verkiezing van de burgemeester te zijn worden weergegeven in donkergroen; partijen die voor een direct gekozen burgemeester zijn, maar zich (nog) niet expliciet voor een direct gekozen burgemeester hebben uitgesproken staan in lichtgroen; partijen die tegen het volksinitiatief zijn, maar voor een door de raad gekozen burgemeester worden weergegeven in lichtrood; de overige tegenstanders worden in donkerrood weergegeven.

Referenda: Partijen die voor de referendumverordening in haar huidige vorm zijn worden weergegeven in lichtgroen; partijen die expliciet aangeven voor verruiming van de mogelijkheden te zijn staan in groen; partijen die tegen de huidige verordening zijn, staan in donkerrood.

Deeldemocratie: Partijen die voor representatieve democratie op stadsdeel- of buurniveau zijn worden weergegeven in groen; partijen die voor het huidige stelsel met benoemde bestuurders en raadgevende bewonerscommissies zijn worden weergegeven in lichtrood; partijen die stadsdelen in het geheel willen afschaffen worden weergegeven in rood.

D66

D66 streeft naar een interactief bestuur, waarbij burgers meer betrokken worden bij beleidsvorming op stads- en buurtniveau. Burgers en ondernemers dienen meer vooraf betrokken te worden bij beleidsvorming. Het verkiezingsprogramma stelt dat dit onder andere bereikt dient te worden door burgers regelmatig digitaal te peilen over hun ideeën, maar is verder weinig concreet.

De partij is tevreden met het huidige bestuurlijke stelsel, waarbij de bestuurders van stadsdelen benoemd worden door het stadsbestuur en de bestuurscommissies zijn vervangen met bewonerscommissies met een raadgevende functie. Men is tegen wijzigingen van dit systeem, aangezien het nieuwe stelsel zich eerst moet kunnen bewijzen. Wel dienen er buurtbudgetten beschikbaar te komen die besteed kunnen worden aan gebiedsplannen. Deze buurtbudgetten moeten vastgesteld worden door bestuurders in overleg met bewoners en ondernemers. D66 wil dat maatschappelijke initiatieven van burgers ondersteund worden door het stadsbestuur, die ruimte en randvoorwaarden dient te scheppen, maar het verkiezingsprogramma spreekt zich niet expliciet uit voor verankering van buurtrechten

D66 wil de benoeming van de nieuwe burgemeester uit de achterkamertjes halen en staat daarom erg positief tegenover het volksinitiatief om een burgerraadpleging te houden over welke kandidaat voorgedragen wordt aan de kroon als nieuwe burgemeester.

Ten slotte wil zij het democratische tekort op bovenlokaal niveau verminderen door in te zetten op de vorming van een stadsprovincie of metropoolgemeente met een duidelijke democratische structuur. Hierin dienen de samenwerkingsverbanden – zoals de vervoersregio – in op te gaan.

PvdA

De PvdA wil burgers meer zeggenschap geven over hun stad en buurt. Zonder dat burgers gehoord zijn hoort er geen besluit genomen te worden, aldus het verkiezingsprogramma. De PvdA wil daarom radicaal kiezen voor versterking van de directe democratie. Dat houdt bijvoorbeeld in dat het makkelijker dient te worden om een (buurt)referendum aan te vragen én dat bestuurders beter naar de uitslag van referenda moeten luisteren.

Om directe zeggenschap over de eigen straat en buurt te vergroten wil de PvdA buurtrechten opnemen in de gemeentelijke verordeningen. Burgers krijgen meer mogelijkheden om zelf plantsoenen, parken en speeltuinen te beheren en maatschappelijke ruimtes zullen vaker in zelfbeheer worden gegeven. De verordening moet de gemeente verplichten om zulk soort initiatieven te faciliteren. Gepaard hiermee komen buurtbudgetten beschikbaar in alle gebieden. Net als in Parijs en New York kunnen bewoners zelf over de besteding stemmen. De kiesgerechtigde leeftijd hiervoor wordt 16 jaar.

De PvdA was tegen de afschaffing van de bestuurscommissies. Deze organen dienen opnieuw te worden ingevoerd met bijhorende zeggenschap, taken, bevoegdheden en middelen. Ook moeten burgers zo veel mogelijk invloed krijgen op gebiedsagenda's en gebiedsplannen. Hiervoor wil de PvdA van de uitkomsten van burgertoppen en G1000 gebruik maken. De gemeente is verplicht om zich te verantwoorden als zij de adviezen niet overneemt.

Ten slotte spreekt de PvdA haar steun uit voor het volksinitiatief om een burgerraadpleging te organiseren over de opvolger van Eberhard van der Laan.

VVD

De VVD constateert dat burgers in Amsterdam nauwelijks kans hebben op inspraak én onderstreept het belang van burgerparticipatie. Desondanks ziet de VVD weinig in democratische vernieuwing. De partij is tegen het strikt vastleggen van buurtrechten in verordeningen – er zouden al voldoende mogelijkheden voor zulke initiatieven zijn – of het houden van een burgerraadpleging over de nieuwe burgemeester en benadrukt ook dat zij geen warm voorstander van referenda is. Zij wil niet dat de bestaande regelingen voor referenda en volksinitiatieven worden ingetrokken, maar zal pogingen om het instrument laagdrempeliger te maken in ieder geval niet steunen. Wel ziet de VVD veel in vormen van digitale inspraak, bijvoorbeeld via skype, videoconferencing of sociale media.

De VVD is tegen het bestaan van stadsdelen en zou liever zien dat zij afgeschaft worden zodat het democratisch mandaat volledig bij de gemeenteraad wordt geplaatst.

SP

De SP wil bewoners actief betrekken bij de ontwikkelingen in hun buurt. Naast het correctief referendum en volksinitiatief, moet het buurtreferendum als nieuw direct-democratisch instrument worden toegevoegd. Een buurtreferendum houdt in dat buurtbewoners de mogelijkheid krijgen om een referendum af te dwingen over een onderwerp dat enkel een bepaald geografisch afgebakend gebied raakt. Enkel de inwoners van dat gebied kunnen deelnemen aan het referendum.

Wat betreft de deeldemocratie, beschouwt de SP het nieuwe bestuurlijk stelsel als een vooruitgang ten opzichte van het oude stelsel. Het liefst zou zij zien dat de bestuurscommissies worden vervangen door buurtraden, waarin buurtbewoners op persoonlijke titel gekozen worden. Zulk soort buurtraden zouden in ieder geval niet over geld mogen gaan, omdat dit cliëntalisme in de hand zou werken.

De SP is weliswaar erg voor een gekozen burgemeester, maar enkel als dit getrapd gebeurt door middel van de gemeenteraad. Het lijkt er daarom niet op dat zij een burgerraadpleging over de nieuwe burgemeester zal steunen.

GroenLinks

GroenLinks constateert dat de participatieve en representatieve democratie de afgelopen jaren onvoldoende kans heeft gekregen. Onder het motto “Amsterdammers weten het beste wat er nodig is in hun buurten en wijken” wil GroenLinks experimenten met nieuwe vormen van democratie en investeren in bewonersinitiatieven. Er komt meer ruimte voor buurtrechten, lokale referenda, buurtbesteden en burgertoppen. Voor bewonersinitiatieven op buurtniveau moet meer vrijheid, ruimte en budget komen.

GroenLinks vindt dat een stad als Amsterdam baat heeft bij representatieve organen op lager niveau. De bestuurscommissies dienen daarom terug te keren. Buurtrechten als het *right to challenge* en *right to bid* moeten opgenomen worden in gemeentelijke verordeningen, waarbij

aanbestedingsprocedures eenvoudiger worden gemaakt. Gepaard hiermee dienen er buurtbudgetten beschikbaar worden gesteld zodat hiermee maatschappelijke initiatieven kunnen worden gefinancierd.

Er moet ook ruimte komen voor nieuwe vormen van democratie waarbij gebruik wordt gemaakt van loting. De gemeente moet de organisatie van burgertoppen aanmoedigen en financieren. Via burgertoppen moeten onderwerp geagendeerd kunnen worden voor de gemeenteraad of bestuurscommissies en moet besloten kunnen worden over de besteding van specifieke budgetten. Loting dient ook gebruikt te worden om jaarlijks een burgerjury samen te stellen die de gemeenteraad van advies voorziet.

De partij zet in op een cultuurverandering in de politiek. Het collegeakkoord dient enkel op hoofdlijnen worden vastgesteld en vervolgens samen met de stad uitgewerkt worden. GroenLinks steunt het volksinitiatief “Wij willen de burgemeester kiezen!”.

Partij voor de Dieren

De Partij van de Dieren wil dat burgers op een zo vroegtijdig moment worden betrokken bij beleidsvorming en dat referenda en andere vormen van directe democratie een prominenter plaats krijgen in het Amsterdamse stelsel. Bij gemeentelijke herindelingen dient er altijd sprake te zijn van een raadgevend referendum. De PvdD is vrij agnostisch over het nieuwe bestuurlijke stelsel en stelt enkel dat het eind 2018 geëvalueerd dient te worden. Indien participatie en tegenspraak te wensen overlaten, moet het stelsel worden aangepast.

De Partij voor de Dieren draagt inwonersinitiatieven die leiden tot een leefbare en duurzame gemeente een warm hart toe. De gemeente moeten zulk soort initiatieven ondersteunen. Bewoners dienen een doorslaggevende stem te krijgen over de toekomst van leegstaande en gemeenschappelijke gebouwen.

CDA

Het CDA wil zich komende jaren inzetten in verbetering van de inspraak van burgers. Onder het adagium van “Niemand kent een wijk beter dan de mensen die er wonen. Die kennis moet de gemeente benutten” wil het CDA vooral inzetten op het beter en vroeger betrekken bij besluitvorming – maar zonder concrete maatregelen – en invoering van buurtrechten. Het *Right to buy* en *Right to challenge* dienen uitgangspunten te worden van het Amsterdamse bestuur. De partij is tegen het nieuwe bestuurlijke stelsel.

Het CDA hecht aan de mogelijkheid dat een referendum kan worden afgedwongen over een besluit en betreurt de gang van zaken rond de afwijzing van het referendum over de erfpacht,¹ daarbij werd een succesvol referendumverzoek alsnog afgewezen na een advies van de referendumcommissie. Het CDA wil dat de gemeentelijke verordening wordt aangepast zodat zulk soort “blamages” niet meer voorkomen.

¹ Het CDA vormt bij de raadsverkiezingen een gezamenlijke lijst met de Erfpachtpartij, opgericht door de initiatiefnemers van het Erfpachtreferendum uit onvrede over de afwijzing van dat referendum door het stadsbestuur.

Het CDA houdt vast aan de benoemde burgemeester. Zij vrezen dat verkiezingen funest zijn voor de onafhankelijke rol van de burgemeester. Daarom zal zij het volksinitiatief “Wij willen de burgemeester kiezen!” niet steunen.

Partij voor de Ouderen

De Partij voor de Ouderen heeft in haar verkiezingsprogramma geen standpunten opgenomen over democratische vernieuwing, maar blijkt wel voorstander te zijn van een gekozen burgemeester en voor eigen middelen en bevoegdheden van de stadsdeelcommissies. Daarnaast vindt zij het goed dat er mogelijkheden zijn om een referendum af te dwingen over belangrijke besluiten.

50plus

50plus noemt in haar verkiezingsprogramma twee punten over democratische vernieuwing. Op de eerste plaats dienen de diverse bovenlokale samenwerkingsverbanden wegens de ontstane bestuurlijke complexiteit en gebrekkige democratische controle vervangen te worden door een metropoolregio Amsterdam. Ten tweede wil 50plus de betrokkenheid van burgers vergroten door middel van een schaduwparlement, bestaande uit vertegenwoordigers uit alle lagen van de bevolking, dat advies kan geven aan de gemeente.

Daarnaast heeft zij zich uitgesproken voor verkiezing van de volgende burgemeester en ziet zij referenda als essentieel onderdeel van de democratie.

BIJ1

BIJ1 wil de lokale democratie versterken en burgers meer invloed geven over het stadsbestuur en de publieke ruimte, maar hoe blijkt niet uit haar verkiezingsprogramma. Ze laat wel weten dat directe democratie meer moet behelzen dan een gekozen burgemeester of referenda.

ChristenUnie

De ChristenUnie is gekant tegen de meeste klassieke vormen van democratische vernieuwing. Zo is zij een tegenstander van het raadgevend referendum – omdat volksvertegenwoordiger niet belast moeten worden met tijdelijke “moment-peilingen” – en burgerraadplegingen over de nieuwe burgemeester.

De ChristenUnie wil de mogelijkheden tot burgerparticipatie wel op andere manieren vergroten. Inwoners dienen “zoveel mogelijk zelf verantwoordelijkheid [te] nemen voor het eigen handelen en (...) de zorg voor de samenleving oppakken.” De gemeente dient deze initiatieven voor het algemeen belang te ondersteunen door meedenken, participeren, faciliteren en de drempels te verlagen. Vanaf het begin moet de raad duidelijk maken welke ruimte er is voor initiatieven. Dit dient gepaard te gaan met een verandering in de Amsterdamse bestuurscultuur. Er dient geen dichtgetimmerd coalitieakkoord te komen, maar enkel een akkoord op hoofdlijnen dat tot stand komt in samenspraak met inwoners, platforms en comités. Hierdoor liggen er voor alle partijen kansen om invloed uit te oefenen.

De ChristenUnie is sceptisch over het nieuwe bestuurlijk stelsel en vreest dat hierdoor de kloof tussen burgers en het stadsbestuur zal groeien, vooral in wijken buiten de A10. Zij wil het stelsel op dit moment nog niet herzien, maar zal het de komende jaren wel kritisch blijven volgen.

DENK

DENK streeft naar een laagdrempelig gemeentebestuur met voldoende inspraak en participatiemogelijkheden voor burgers. De partij hecht aan zeggenschap in de eigen buurt of wijk. Daarom dienen de oude stadsdeelcommissies terug te keren en eventueel – indien daarvoor voldoende draagvlak is – dienen er ook representatieve organen te komen op wijk- en gebiedsniveau die gemeentelijke besluiten afstemmen op de wensen en behoeften van buurtbewoners. De kiesgerechtigde leeftijd voor deze organen dient verlaagd te worden naar 16 en ook expats en vluchtelingen moeten het kiesrecht hiervoor krijgen. Verder wil DENK participatie versterken met buurtrechten en buurtbudgetten. Het stadsbestuur dient voortaan te handelen volgens het “*right to challenge*”-principe: burgers krijgen het recht om een beter voorstel voor te leggen aan de raad. Door de invoering van buurtbudgetten krijgen burgers een vast budget om zelf plannen en initiatieven te financieren. Bij het opstellen daarvan mogen zij gebruik maken van ondersteuning van een professional.

DENK is ook voorstander van een gekozen burgemeester en wil dat – binnen de grenzen de wet – burgers zoveel mogelijk invloed krijgen in de selectieprocedure voor de nieuwe burgemeester. Het ligt daarom voor de hand dat DENK het volksinitiatief “Wij willen de burgemeester kiezen!” zal steunen.

Forum voor Democratie

Forum voor Democratie besteedt in haar Amsterdamse verkiezingsprogramma vrij weinig aandacht aan democratische vernieuwing. Haar enige relevante standpunten zijn dat de burgemeester voortaan direct gekozen dient te worden – “zodat ook de topbestuurder door de kiezer kan worden afgerekend” – en dat de “overbodige” stadsdeelcommissies zo snel mogelijk opgeheven worden.

Piratenpartij

De Piratenpartij heeft een omvangrijk en ambitieus programma waarmee zij de Amsterdamse democratie wil verdiepen en vergroten. In de ideale democratie van de Piraten wordt macht niet bevochten maar gedeeld. Het stadsbestuur dient vóór en dóór de Amsterdammers te zijn.

Burgers dienen zeggenschap te krijgen over de publieke ruimte. De Piraten nemen daarbij Napels als voorbeeld. Daarom moeten buurtrechten in de gemeentelijke verordening worden opgenomen: *right to bid*, *right to challenge* en *right to plan*. Het *right to bid* dient gecombineerd te worden met *Community Asset Transfer*, wat inhoudt dat bewonersgroepen voorrang hebben als beheer van een gebouw of dienst wordt overgedragen. Het hoort de taak van het stadsbestuur te zijn om zulke initiatieven te ondersteunen: een vast deel van de begroting dient gereserveerd te worden voor maatschappelijke initiatieven en er komt een loket bewonersparticipatie dat burgers ondersteunt bij het opzetten van zulke initiatieven. Naast buurtrechten moeten er ook buurtbudgetten komen, waarbij burgers zelf digitaal de prioriteiten kunnen aangeven en toetsen.

De Piratenpartij verzet zich tegen het nieuwe bestuurlijke stelsel, maar streeft juist naar vernieuwing en verdieping van de Amsterdamse deeldemocratie. De bestuurscommissies dienen heringevoerd te worden en hun bevoegdheden moeten uitgebreid worden.

Naast representatieve, directe en participatieve democratie, dient er in Amsterdam ook plaats te zijn voor deliberatieve democratie. De Piratenpartij wil dat er op zowel deel- als stadniveau de mogelijkheid komt om een besluitvormend burgerforum – bestaande uit gelote burgers² – bijeen te roepen. Zo'n burgerforum kan bijeengeroepen worden door een derde van de gemeenteraad óf 0,5% van de Amsterdammers op stadsbreed niveau en door een derde van de bestuurscommissies óf door 1% van de bewoners op stadsdeelniveau.

De Piraten willen ook een verandering van de politieke cultuur bereiken. Niet langer dient de formatie in achterkamertjes plaats te vinden met uiteindelijk een dichtgetimmerd regeerakkoord als resultaat, maar via een stadsconferentie stellen raad en Amsterdammers voortaan samen vijf stadsprioriteiten vast voor de komende vier jaar. Bij de begrotingsprocedure zal de voortgang jaarlijks getoetst worden.

De Piratenpartij gaat in haar verkiezingsprogramma verder dan andere partijen, ook als dat buiten de ruimte van de wet valt. Zo willen ze het kiesrecht en kiesstelsel voor de gemeenteraad wijzigen. De gemeenteraad dient uitgebreid te worden tot 67 zetels, waarvoor voortaan het Duitse gemengde kiesstelsel (*Multi-Member Proportional*) gehanteerd wordt. Kiezers krijgen twee stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen: één voor een kandidaat uit de buurt en één voor een partij. 45 zetels gaan naar de kandidaten die direct zijn gekozen in hun buurt en de overige 22 worden ter correctie aan ondervertegenwoordigde partijen toegewezen, zodat de samenstelling van de raad toch grotendeels overeenkomst met de verkiezingsuitslag. Het kiesrecht wordt uitgebreid tot alle inwoners vanaf 16 jaar, inclusief vluchtelingen en expats. Beide voorstellen vallen buiten de bevoegdheden van de gemeente.

Ook op andere manieren willen de Piraten inspraak en zeggenschap van burgers vergroten. Gebiedsplannen worden door bewoners zelf samengesteld door een combinatie van online tools en fysieke bijeenkomsten. Bij de vaststelling van de begroting moeten burgers input kunnen krijgen. Die begroting moet vervolgens goedgekeurd worden door een begrotingsforum van gelote burgers. De opkomstdrempels bij referenda en volksinitiatieven dienen te worden afgeschaft wegens de versturende werking en ook buurtreferenda (referenda in een geografisch afgebakend gebied) dienen ingevoerd te worden. Burgers moeten meer invloed krijgen op de agenda van de raad, deze dient voortaan samengesteld te worden in samenspraak met de bewoners. Voor elke vergadering moet ten minste één idee bottom-up geagendeerd worden. Ten slotte steunen de Piraten het volksinitiatief "Wij willen de burgemeester kiezen!" om een burgerraadpleging te houden om de nieuwe burgemeester te kiezen.

² De Piratenpartij liet zich hierbij laten inspireren door de Belgische publicist David van Reybrouck, die een stelsel voor gelote burgerfora heeft uitgewerkt.